

"Vi troede ikke krigen ville ramme os"

– Fortællinger om at være på flugt

Af Malene Frosch Langvad

Når Vardemuseernes nye museum FLUGT slår dørene op i de gamle sygehuslænger i flygtningelejren i Oksbøl, er det ikke kun historier fra de tyske flygtninge, der levede i lejren efter Anden Verdenskrig, der kommer til at fylde i udstillingen. For selvom historien om de tyske flygtninge danner afsæt, vil fortællinger fra flygtningestrømme fra 1956, hvor ungarske flygtninge kom til Danmark, og op til i dag også være en del af museets univers.

En stor del af forarbejdet til det kommende museum består i at lave en række personlige interviews med flygtninge, der er bosat i Danmark og som er kommet til landet fra 1956 og frem til i dag – det er beretninger, som bliver en del af de skæbnehistorier, museets besøgende vil møde i udstillingerne. Formålet er at skabe et indblik i oplevelser, stemninger, tanker, følelser og meget mere, som opstår i et liv på flugt.

*De overfyldte gummibåde, der krydsede Middelhavet, blev på mange måder symbolet på dét, der i 2015 blev udnævnt som "flygtningekrisen". Flere af vores interviewpersoner har krydset havet på samme måde; mange kom uskadte frem, mens andre mistede deres kære på vejen.
Foto: Nicolas Economou /Shutterstock.com.*

I denne artikel får du mulighed for at komme med bag kulisserne i etableringen af FLUGT, læse brudstykker af nogle af vores interviews og blive klogere på tankerne bag dem.

Det må gerne gøre lidt ondt

Jeg ved ikke helt, hvor jeg skal starte...
Hvad vil du gerne høre om? Om selve flugten?

Salah er opvokset i Aleppo i Syrien og han er en af dem, der har delt sin historie med os. Inden han begynder at fortælle om sin flugt, forklarer han, at det er vigtigt for ham at fortælle sin historie.

Han er langt fra den eneste, der har det sådan. Det han fortæller, går igen hos mange af de mennesker, vi har

talt med. Det er vigtigt for dem at fortælle, selvom det er svært. Svært fordi de følelser og tanker, der dukker op, når man er på flugt, er så særlige, at de er svære at beskrive. Svært fordi de der lytter til historien, ikke kan forstå dybden, længden og intensiteten af det hele, hvis ikke de har prøvet det selv.

Men det betyder ikke, at de ikke vil fortælle deres historie. Tværtimod. De vil gerne fortælle og helst uden at pakke deres oplevelser for meget ind – det skal være ægte, autentisk og det skal ramme tilhørerne. Måske også dér, hvor det gør lidt ondt. Villigheden til at dele sine oplevelser er fulgt op af stor motivation for at kunne nuancere og skabe forståelse for, hvad det vil sige at være flygtning. Og for at sætte ansigt, eller i hvert fald en skæbnehistorie af personlig karakter, på de samtaler vi som samfund har om flygtninge.

På Lesbos blev bjergt af redningsveste, der blev brugt af flygtninge, døbt "Mountain of Misery" eller "Lifejacket Graveyard". I den tyrkiske by Izmir fremstilles også "falske" redningsveste, der er livsfarlige at bruge, fordi de ikke virker. Til gengæld er de billige at anskaffe sig. Foto: Anjo Kan/Shutterstock.com.

Jeg kender følelsen af at være bange

Selv uden at kunne svømme, kan frygten for at blive sendt tilbage være større end frygten for at drukne. Foto: punghi/Shutterstock.com.

Jeg ville ikke slå ihjel. Eller slås ihjel. Militærtjeneste i Syrien ville kun handle om det – at skyde eller selv at blive skudt.

Da Salah var 21 flygtede han alene fra Aleppo i Syrien. Han sagde farvel til sine forældre og sine to brødre, uden at vide om han nogensinde ville se dem igen. I sit interview fortæller han blandt andet om ventetiden ved en strand i Izmir i Tyrkiet, og turen i en gummibåd fra Tyrkiet til Grækenland.

Der bliver ved med at komme flere mennesker. Til sidst er vi 36, selvom vi var blevet lovet, at vi kun skulle være 20 mennesker ombord på gummibåden. Vi får at vide, at vi ikke skal foretage os noget, vi skal bare vente til vi får besked på mere. Vi venter på noget, vi ikke ved hvad er. Så det er ikke en behagelig følelse. Men jeg kender følelsen af at være bange. Og jeg var faktisk ikke bange lige her, på det tidspunkt. Jeg var helt følelseskold. De andre, der ventede sammen med mig, var meget bange for om vi ville blive opdaget, men jeg var ligeglad. Det var en klar sommerdag, og det føltes lidt som en strandtur. Jeg husker den blå himmel og jeg følte mig ret afslappet. Min eneste frygt for turen over havet var, at vi ville blive

opdaget og blive sendt tilbage, for det havde jeg hørt mange historier om. Det var min eneste frygt – også selvom, jeg faktisk ikke kan svømme.

Da vi endelig sejler, er det midt om natten. Det er fuldmåne og klart vejr. Jeg skal holde øje med lyset på et fyrtårn i horisonten og så har jeg, ligesom to andre, fået udleveret en kniv, som jeg skal bruge, hvis båden bliver stoppet. Da vi har sejlet i en halv time, kommer et større skib imod os. Bekymringen rammer os straks – er det et græsk eller tyrkisk skib? Hvad skal der ske nu? Hvis det er tyrkisk, så ved vi, at de vil sende os tilbage med det samme. Hvis det er et græsk skib, så er skæbnen mere usikker. Der går historier om, at besætningen på de græske både godt kan finde på at stoppe flugtbådene, tæske flygtningene om bord og stjæle deres ejendele og så sende dem tilbage mod Tyrkiet. Det er derfor, vi har knivene med – for hvis båden pludselig synker, kan de ikke bare sende os tilbage. Skibet sejler ind i os og det er først nu, jeg bliver rigtig bekymret. Ingen ved, at vi findes. Ingen ved, at vi er her. Ingen ved, vi er rejst og de kan bare dræbe os, hvis de vil. Hvad skal der ske nu? Er det vores sidste minutter? Dræber de os? Kaster de os i havet? Eller er det starten på et nyt liv? Da vi, der har knivene, kan se, at alle kan reddes over i sikkerhed, stikker vi hul i gummibåden.

Mosaikker af historier

Det er ambitionen, at FLUGT skal skabe et nuanceret indblik i et kompliceret emne – og dette opnås blandt andet ved at inddrage personlige fortællinger, der sætter ord og ansigt på dét, der ellers kan være fjernt, abstrakt og upersonligt. Til dagligt, blandt andet i medierne og blandt politikerne, tales der overordnet om flygtningestrømme og flygtningekriser på en meget generaliserende måde. Det har ofte den konsekvens, at en stor gruppe mennesker, kommer til at fremstå som en grå, ensartet og fremmed masse – en del af statistikkerne. Men bag hvert enkelt ansigt i den store flok af mennesker, gemmer sig en historie. Nogle af de historier indsamler vi til FLUGT, så vi på museet kan nuancere og kvalificere de samtaler, vi har om flygtninge. Af de indsamlede historier udvælges nogle og bruges som en direkte del af udstillingens fortælling. Mens alle interviews tilsammen udgør et fundament af indsigt og viden, der gør, at vi kan udvælge centrale temaer og ramme de rigtige stemninger, når museets besøgende skal komme nærmere en forståelse af, hvad det vil sige at være på flugt, komme i sikkerhed og måske på sigt etablere sig et nyt hjem. Nogle fortæller meget detaljeret om konkrete scener fra flugten, der vidner om, hvordan selv små detaljer og øjeblikke kan være afgørende for udfaldet. En af de historier er Selmas.

Vi har talt med mennesker, som er flygtet på mange forskellige tidspunkter, fra mange forskellige steder i verden og på mange forskellige måder. Men i et stort udvalg af historier, dukker mønstre altid op – kendetegn, lighedstræk, beskrivelser, som går igen. Dele af den personlige historie, der på samme tid repræsenterer flere menneskers historier, fordi vi på tværs af tid, sted og kulturer, som mennesker, finder værdi, tryghed og mening, ja, og for den sags skyld meningsløshed, i mange af de samme ting.

Det er vigtigt for os at indsamle de fortællinger, fordi de skal danne det fundament af vidnesbyrd og viden, som vi skal bygge udstillingerne på det kommende museum FLUGT op omkring. De mennesker, der fortæller os om

Men så råbte min søster efter far

Selma var 12 år gammel, da krigen i Bosnien brød ud. Hun og hendes lillesøster blev sendt over grænsen til Serbien, hvor de kunne være i sikkerhed for krigen for en stund. Deres forældre blev i Bosnien for at se tiden an og i forventning om, at krigen ville være ovre inden længe. Efter en måned kom forældrene også til Serbien, og kort efter stod det klart, at faren stod på en liste over mennesker, der skulle henrettes. Derfor flygtede de.

Vi ankommer til stationen, og min søster og jeg får strenge ordrer imod at tale, fordi vores accent ville afsløre os som bosniere og muslimer. Min far prøver ihærdigt på at lyde som en, der ikke er fra Bosnien. Men da toget kommer ind på perronen, råber min søster efter vores far. Jeg kaldte altid far for "tata". Det ord blev brugt bredt af alle nationaliteter, men min søster kaldte ham "babo". Og det var dét hun råbte nu, dér på perronen. "Babo" blev kun brugt af muslimer. Alle soldater på perronen har nu deres opmærksomhed rettet mod min familie. Min far kaster min søster og jeg ind i toget og mine forældre når lige akkurat ind før toget kører. Det går så stærkt, at vi ikke engang når at finde ud af, hvor toget kører hen. Konduktøren på toget er meget venlig og han informerer os med det samme om, at hver kupé gennemgås og at mænd sorteres fra. Men han vil gerne hjælpe os med at gemme vores far, så han finder en kupé til os, hvor lyset er gået i stykker. Min far lægger sig ned, min søster og jeg lægger os ovenpå ham og min mor lægger et tæppe over os alle tre, så kun min søsters og mit hoved titter frem. Da soldaterne kom buldrende gennem toget, bandede de højlydt over det defekte lys i vores kupé. Min mor fortæller dem, at vi bare skal besøge noget familie i Makedonien og snart skal hjem igen. Soldaterne går videre igen, da konduktøren beder dem slappe af, så de ikke forskrækker de stakkels børn mere end de allerede har gjort. Toget viste sig at have retning mod Athen, og det var sådan vi endte med at flygte til Makedonien i første omgang. Den dag i dag, ved jeg stadig ikke, om det var dér, min far havde planlagt, at vi skulle tage hen.

I 2015 krydsede 1,2 millioner mennesker Middelhavet i forsøget på at nå til Europa. Her ses tusindvis af flygtninge med retning mod Tyskland i oktober 2015. Foto: Janossy Gergely/Shutterstock.com.

deres flugt, hjælper os med at kunne fortælle om, hvad det vil sige at være flygtning – og de fortæller det, nok så væsentligt, fra deres eget synspunkt. Det er dem, der er eksperterne. Det er dem, der har de levede erfaringer, og det er først og fremmest deres stemmer, der kan repræsentere og nuancere fortællingen, vi hører om flygtninge.

Kun brudstykker

Hvor starter en historie om et liv, der bliver rykket op med rode? Nogle starter, da den første bombe falder. Andre da flugten sætter ind. Nogle starter i barndommen, og nogle endda længe før fortælleren selv blev født.

Det er vigtigt at give plads til at lade historierne starte, der hvor det giver mening for den enkelte fortæller, fordi det giver plads til andet og mere end historien om at være på flugt. Næsten hvert interview er sluttet af med en bemærkning om, at "Det er jo kun en lille del af historien." Og artiklen her giver også kun et indblik i en endnu mindre del.

Med vores fantasi og vores empati, kan vi godt forsøge at forestille os et liv på flugt, selv når vi ikke har prøvet det. Vidnesbyrd fra flygtninge kan hjælpe os til at forestille os, hvordan det måtte være, men vi kan alligevel ikke direkte relatere til det, så længe vi ikke selv har prøvet det. Når vi koger en historie ned og finder ud af, at den handler om håb, kærlighed, frygten for og sorgen over at miste,

Flygtningelejr i Grækenland. Foto: Michele Brusini/Shutterstock.com.

smerten over at sige farvel til alt det, man kender, håbet for fremtiden, så står vi tilbage med menneskelige egenskaber og genkendelige følelser. Så kan vi begynde at putte det ind i vores egen kontekst og vores egne erfaringer – og igennem vores egen kontekst begynde at prøve at forstå.

Når en historie måske tilmed vækker genklang og genkendelse i vores eget liv, så skaber det en form for relation og identifikation. Det kunne for eksempel være frygten for havet, hvis man ikke kan svømme. Sorgen over at miste en man elsker, som den syriske mor, der så sin datter forsvinde i havet. Eller en historie fra en barndom med tanker, der minder om ens egen, som i den historie Rahima har delt med os.

Historier om flugt er ikke kun historier om konflikt, bomber og krydsning af grænser i nattens mulm og mørke – det er også historier om en afsked med alt dét, livet indebar frem mod flugten: familie, venner, skolegang, karriere, dagligdag og drømme. Det er samtidig historier om alt det, der kom efter. Det er historier om mennesker og om

Vi troede aldrig krigen skulle ramme os

Rahima er 19 år og hun kom fra Syrien til Danmark i 2015. Hun var 11 år, da krig blev noget, hun ikke kun kendte til fra bøgerne i skolen.

Jeg kan huske, at vi hørte om krig, når vi havde historie i skolen. Vi hørte om Palæstina og andre konflikter, og jeg husker, at jeg tænkte, at det var forfærdeligt for de lande, der oplevede krig. Jeg drømte om at blive læge, så jeg kunne hjælpe dem. Men jeg forestillede mig aldrig, at krig også kunne ramme vores land. Men på en helt almindelig skoledag i 2011 lød en høj, ukendt lyd. Det var en bombe, der var sprunget. Bomberne blev ved med at falde, og det blev hverdag til sidst. I starten kunne jeg ikke sove for bomberne, for det var slemt, og jeg var meget bange. Men til sidst blev lyden af bomberne normal. De blev en del af min hverdag. Hvis der var ro, kunne jeg blive urolig. Man vænner sig til det, og når der så er ro, så tænker man; "Nu er der noget, jeg ikke ved ... sker der nu noget, jeg ikke regner med?"

Vi havde ingen planer om at flygte fra Syrien, så vi flyttede fra Aleppo til vores sommerhus i det nordlige Syrien. Vi tænkte, at hvis vi ventede der i nogle måneder, så gik det vel over? Men det gjorde det ikke og til sidst vidste vi, at vi blev nødt til at flygte. Vi hørte skrækkelige historier om, at folk druknede i havet. At børn forsvandt undervejs. At kvinder blev voldtaget. At smuglerne udnyttede folk og tog deres penge uden at hjælpe dem videre. Så vi talte meget om, om vi skulle flygte sammen alle sammen eller om min far skulle flygte i forvejen alene. Begge dele var en stor risiko; det var en farlig rejse. Men det var også en stor risiko at blive, for med Islamisk Stat, der hele tiden kom tættere på landsbyen, hvor vi var, var det også farligt for os at blive, fordi vi er kurdere. Jeg husker den dag, min far gik ud ad døren. Jeg var så ked af det. Jeg vidste ikke om jeg nogensinde kom til at se ham igen. Jeg vidste ikke, hvad der ville ske med ham på hans flugt og jeg vidste ikke, hvad der ville til at ske med os, mens vi ventede der.

hele liv. Mange af de mennesker, vi har talt med, beskriver det identitetstab, der også følger med, når man flygter fra sit liv et sted og starter forfra et andet. Det berører blandt andre Nillou fra Iran.

Flugten ér ikke bare et afgrænset kapitel i et liv, vi kan tage frem og tale om, som om det ikke var afhængigt af alt det før, eller som om det ikke påvirker alt det efter. Én måde at nuancere fortællingen om flygtninge er netop at huske, at flygtninges historie rummer så meget mere end en flugt. Det er blandt andet det, vi gerne vil kaste lys over med disse interviews og på det nye museum FLUGT.

Malene Frosch Langvad kan kontaktes på mfl@vardemuseerne.dk

*I historierne om at være på flugt, gemmer der sig også altid et stort håb for fremtiden. Her leger syriske flygtningefamilier i en Tyrkisk flygtningelejr, oktober 2015.
Foto: Orlok/Shutterstock.com.*

Jeg var et stolt lille væsen

Da Nillou var otte år flygtede hun fra Iran med sin mor. De kom til Danmark i 1987.

Jeg vidste ikke, at det var en flugt. Jeg troede, at vi skulle på ferie i Tyrkiet. Men det var jo også Iran i 80'erne, og alle tænkte på at flygte. Så jeg vidste godt, at det eksisterede – det her med at flygte igennem Tyrkiet. Da vi kom til Danmark og søgte asyl, kom vi til Sandholm. Det værste var at ligge i lejren om aftenen, ligge og være helt alene. Det der helt ubeskrivelige savn, der krøb op på mig. Jeg savnede min familie, min far og min mormor. Jeg var på helt ukendt territorium, og jeg var landet i et land, jeg ikke vidste noget om. Der var så mange nye spilleregler her, som jeg ikke forstod. Og det var svært, for det var så anderledes fra det, jeg kendte. Og så kom jeg jo tilmed fra et land, som ikke var særligt fedt at komme fra. Og sådan tror jeg, det er helt generelt at være flygtning. Sådan var det i hvert fald for mig. Jeg voksede op med en enorm stolthed over mit land og mit ophav. Min mors efternavn havde kongelige aner og jeg var bare sådan et stolt lille væsen – og så kommer man hertil, hvor andre siger "ad" til vores ophav og ser på os, som om vi er helt forkerte. Alt, der er rigtigt for en, bliver pludselig forkert. Du mister din identitet og den du troede, du var. Du bliver tvunget til at starte på helt nye vilkår og afgive alt, hvad du troede du var. Det betyder ikke noget mere, det hele nulstilles.

